

Оскирко О. П.

Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

ЗАГАЛЬНІ НАЗВИ ЇЖИ У СХІДНОПОДІЛЬСЬКИХ ГОВІРКАХ

У статті розглянуто способи загальних назв їжі в східноподільських говірках. З'ясовано етимологію досліджуваних номенів, простежено лінгвогеографію поширення. Проведено лексичні паралелі з маніфестантами інших діалектних континуумів. Зауважено, що репрезентанти цієї лексико-семантичної групи за структурою – однослівні й аналітичні найменування. Виявлено основні мотиваційні ознаки та способи творення. Визначальними диференційними ознаками в лексико-семантичній групі на позначенн язagalьних назв їжі є «стан приготування їжі», «спосіб приготування», «смакові властивості».

Ключові слова: лексико-семантична група, назви їжі, східноподільські говірки, номінація, мотиваційні ознаки.

Постановка проблеми. Їжа, звичайно, поруч із такими матеріальними артефактами, як одяг, житло, знаряддя праці, є одним із головних носіїв інформації про щоденну діяльність людини і посідає перше місце серед перелічених реалій. Зважаючи на те, що словниковий склад мови безпосередньо пов'язаний із матеріальною культурою народу, а лексика на позначення продуктів харчування на основі широкого матеріалу ще недостатньо вивчена, цілісне опрацювання східноподільських говірок необхідне не лише в лінгвістичному, а й у загальнотеоретичних аспектах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У синхронії найменування їжі розглядали Л. Борис (буковинські говірки), В. Різник (говірки надсянсько-наддністрянського суміжжя), Є. Турчин (східнополіські говірки), Н. Загнітко (східностепові говірки Донеччини), М. Волошинова (слобожанські говірки). Номінації страв та напоїв на матеріалах пам'яток XIV – XVII ст. вивчав С. Яценко. Загальні назви їжі в східноподільських говірках ще не були предметом спеціального дослідження, що й визначає **актуальність** статті.

Постановка завдання. Мета статті – здійснити опис загальних назв їжі на матеріалі східноподільських говірок. Реалізація поставленої мети передбачає вирішення таких **завдань**: здійснити лексико-семантичний аналіз зафіксованих лексем; установити лексико-семантичні паралелі з іншими діалектами української мови.

Виклад основного матеріалу. У структурі тематичної групи лексики на позначення харчування гіперонімічною вершиною є загальні назви

їжі, на позначення яких у східноподільських говірках найпоширенішими є: *йїжа, йїда, йїдло, хар'ч'і, корм, ст'рава, вариво, продукти*. Зрідка зафіксовано номінації *п'ишч'а, кушати, бл'удо, харч, продукт, про'дукти, на'йїдки* зі значенням «те, що їдять, харчі».

У досліджуваних говірках лексеми *йїда* – *хар'ч'і, йїда* – *п'ишч'а* – «їжа (загальна назва)»; *вариво* – *ст'рава* – «варена їжа»; *продукти* – *хар'ч'і* – «продукти харчування» – перебувають у зв'язку абсолютної синонімії.

В етнографічній розвідці кінця XIX ст. за редакцією В. Іванова на позначення семи «їжа» часто вживаною є лексема *пища* [3, I, с. 100].

Словник за редакцією Б. Грінченка на позначення семи «їжа» реєструє такі лексеми з тотожним значенням: *йїда, йїжа* (Грінченко, II, с. 196), *ст'рава* (Грінченко, IV, с. 212), *харч, хар'ч'і* (Грінченко, IV, с. 388). У СУМ *йїжа* – «те, що їдять і п'ють; харчі» (СУМ, IV, с. 58).

Зі значенням «їжа, страва (загальна назва)» аналізовані лексеми функціонують у говірках української мови: східнослобожанських – *йїда, йїжа, хар'ч'і, про'дукти* – «їжа» (Волошинова, с. 37); східностепових – *йїжа, йїда, хар'ч'і, п'ишч'а* – «загальна назва їжі» (Загнітко, с. 26), *йїда* – «загальна назва» (Омельченко, с. 40); гуцульських – *йїда* – «страва, їжа» (Піпаш, с. 73), «їжа, харч» (Закревська, с. 87); надсянсько-наддністрянських – *йїжа, йїда* – «їжа» (Різник, с. 53); східнополіських – *йїжа, йїда, хар'ч'і, п'ишч'а* (Турчин, с. 6); нижньонаддніпрянських – *пища* – «їжа, харч», *про'дукти* – «харчі» (Чабаненко, III, с. 112, 284); закарпатських – *йїда* – «їжа, харч»

(Сабадош, с. 136); західнополіських – *йїдло* – «їжа» (Аркушин, І, с. 199).

У північно-західних і північно-східних східнопоодільських говірках спостерігаємо протиставлення сем та номенів, які їх позначають: «їжа (загальна назва)»: «варена їжа»: «продукти харчування (загальна назва)»; *йїда*, *йїжа*, *страва*: *страва*, *п'ишч'а*, *йїдло*: *продукти*, *харч'і*, *корм*, *йїжа*.

Так, семи «їжа (загальна назва)», «варена їжа» є основним ядром у мікрогрупі на позначення їжі і реалізовані в усіх східнопоодільських говірках здебільшого не однією, а двома – трьома лексемами, рідше словосполученнями: *йїжа* (Шм, Йс, Мч, Лк, Мх, Рз, Кбр, Крт, Глм, Жр, Снх, Ск, СХ, Тр, Лщ, Уг, Чй, Сч, Сн, Плн, Плс, Об, Зл, Окс, Крс, Клд), *йїда* (Крт, Глм, Жр, Снх, Ск, СХ, Тр, Лщ), *йїдло* (Глм, Пл), *харч'і* (Рз, Кбр, Крт, Глм, Жр, Снх, Ск, СХ, Тр, Лщ, Уг, Чй, Сч, Сн, Плн, Плс, Об, Зл, Окс), *харч* (Хр, Бт, Гр, Бг, Жр, Снх, Ск, Тр, Кл), *корм* (Цб, Трг, Лщ, Уг, Чй, Сн, Сч, Пг), *п'ишч'а* (Йс, Мч, Лк, Мх, Рз, Кбр, Крт, Глм, Жр, Снх, Ск, СХ, Тр, Лщ, Уг, Чй, Сч, Сн, Плн, Плс, Об, Зл, Окс), *вариво* (Рз, Кбр, Крт, Глм, Жр, Снх, Ск, СХ, Тр, Лщ, Уг, Чй, Сч, Сн, Плн, Плс, Об, Зл, Окс), *варе^{на}* *йїжа* (Кбр, Крт, Глм, Жр, Снх, Ск, СХ, Тр, Лщ, Уг, Чй, Сч, Сн, Плн, Плс, Об, Зл, Окс, Крс, Клд), *готова йїжа* (Уг, Сч, Сн, Лщ, Хр, Хр, Юр, Жр, Снх, Гл, Пл), *готова п'ишч'а* (Уг, Пн, Бт, Уг, Жр, Тп, Рс, Лщ, Юр, Ск, СХ, Глм, Снх, Сч, Плн, Плс, Об, Зл, Окс, Крс, Клд), *готове бл'удо* (Цб, Снх, Сч, Уг, Шм, Йс, Мч, Лк, Лщ, Хр, Жр, Тп, Бт), *приготовле^{на}* *йїда* (Тп, Трг, СХ, Юр, Мч, Лк, Кбр, Крт, Уг, Окс, Глм, Об, Гр), *готова йїда* (Шм, Йс, Мч, Лк, Мх, Рз, Кбр, Крт, Глм, Жр, Снх, Ск, СХ, Тр, Лщ, Уг, Чй, Сч, Сн, Плн, Плс, Об, Зл, Окс, Крс, Клд), *готовий об'їт* (Йс, Мч, Лк, Мх, Рз, Кбр, Крт, Глм, Жр, Снх, Ск, СХ, Тр, Лщ, Уг, Чй, Сч, Сн, Плн, Плс, Об, Зл, Окс).

Лексема *п'ишч'а* зі значенням «їжа (загальна назва)» на досліджуваній території вживається суто жителями старшого покоління, здебільшого в складі словосполучень: *гостра п'ишч'а*, *суха п'ишч'а*, *готова п'ишч'а*, *добра п'ишч'а*, *зварена п'ишч'а*, *смачна п'ишч'а*. Лексема *п'ишч'а* успадкована з давньоруської мови. Можемо припустити, що функціонування лексеми в східнопоодільських говірках – результат інтерференції з російської мови, де лексема *пища* – «їжа» – стилістично нейтральна лексема в лексико-семантичній групі назв їжі (Ожегов, с. 1249).

Сема «їжа, (загальна назва)» у східнопоодільських говірках репрезентована лексемами, похід-

ними від основи **ed-*: *йїда*, *йїжа* < **ed-ja*, *йїдло*, *найїдки*, *кушан'їе*, *об'їд*, а також *п'ишч'а*, *бл'удо*.

Із таким же лексичним значенням лексеми відомі іншим говіркам української мови: *йїда*, *йїжа*, *найїдки* – східнополіським (Турчин, с. 9); *йїжа*, *йїда*, *страва*, *бл'удо*, *вариво* – східнослобожанським (Волошинова, с. 104); *йїда*, *страва*, *бл'удо*, *об'їт*, *п'ишч'а* – східностеповим (Загнітко); *найїдок* – бойківським (Онишкевич, І, с. 468).

Словник СУМ лексему *найїдок* реєструє зі значенням «все те, що їдять, що вживають для харчування; їжа», розм. «ситість, насиченість» (СУМ, V, с. 94).

Архілексема *їжа* в східнопоодільських говірках, вступаючи в атрибутивні зв'язки за моделлю «іменник + прикметник», утворює словосполучення, які мотивовані: ДО «стан приготування їжі» – *йїжа готова*, *йїжа приготовле^{на}*; ДО «спосіб приготування» – *йїжа варе^{на}*, *йїжа тушана*; ДО «смакові властивості» – *йїжа смачна*, *йїжа добра*, *йїда укусна*, *йїжа добрена*.

Лексема *вариво*, найдавніша назва, похідна від *варити* псл. **varivo*, у східнопоодільських говірках указує на процес приготування їжі – «варена їжа».

Сему «те, що вариться або варене» у досліджуваних говірках передає словосполучення, утворене за моделлю «прикметник + іменник»: *готова страва*, *варена йїжа*, *готова п'ишч'а*, *готова страва*, *готове йїдло*, *готове бл'удо*.

Словник за редакцією Б. Грінченка реєструє лексеми *варево*, *вариво* без додаткової ареалогічної інформації «вареная пища» (Грінченко, І, с. 126).

Лексема *вариво* функціонує в говірках української мови з тотожним значенням: у гуцульських – «усе, що вариться і зварене» (Піпаш, с. 20), західноволинських – «різні варені страви» [5, с. 81], східнополіських – «процес приготування їжі, варена їжа» (Турчин, с. 13), поліських, білоруських – «варена їжа», «продукти харчування, із яких готують страви» (Вешторт, с. 372).

Зауважимо, поліські говірки, відображаючи особливості семантичного розвитку лексеми *вариво*, зберегли одне з найдавніших значень, пов'язане з коренем *вар-* – «продукти харчування, призначені для варіння» (Турчин, с. 14).

У східнопоодільських говірках широко вживані віддієслівні іменники *вариво* та *приварок*, рідше, здебільшого в словосполученнях, субстантивовані прикметником *варене*: *варене м'ясо* (Мч, Крс, РБ, Клб, СХ, Рс, Рз, Зр, Клд), *варене молоко* (Крс, Рз, СХ, РБ, Клб, Рс, Зр), *варене т'їсто* (Крс, Мч, Рс, Рз, Зр), *варене йайце* (Клб, Рз, Зр).

Як синонім до лексеми *варене* в східнопо-дільських говірках функціонує номен *ст'рава* – «варена їжа, харчі». Лексему *ст'рава* етимологи виводять із псл. *traviti* – «поїдати, знищувати, тратити», пов'язаного із *trava* – «трава», *truti* – «тратити», «труїти» (ЕСУМ, V, с. 392), *ст'рава* < *травити* – «споживати» (Фасмер, III, с. 770), «щось споживане, корм» [6, с. 148], характерне для попередніх етапів розвитку української мови [4, с. 389]. Лексикографічні джерела лексему *ст'рава* реєструють із загальним значенням «їжа, харчі» (Грінченко, IV, с. 212; СУМ, IX, с. 746).

Опозицію сем «їжа поживна» : «їжа нежирна» у східнопоподільських говірках передають складні найменування, утворені за моделлю «іменник *ст'рава* + прикметник»: *ст'рава* *жирна* : *ст'рава* *нісна*, *ст'рава* *ситна* : *ст'рава* *посна*, *ст'рава* *поживна* : *ст'рава* *непоживна*, *ст'рава* *кало'р'їуна* : *ст'рава* *д'їєтична*, *ст'рава* *сита* : *ст'рава* *п'р'їсна*.

До «час уживання їжі» також зумовила появу аналітичних найменувань, утворених за моделлю «іменник + прикметник»: *ст'рава* *ран'їшн'а* (Шм, Йс, Мч, Крс, РБ, Клб, СХ, Рс, Рз, Зр, Клд, Гнн), *ст'рава* *об'їд'їшн'а* (Лк, Мх, Тп, Хр, Бт, Гр, Уг, Крт, Об, Кбр, Глм, Плн, Плс, Зл, Окс, Дб), *ст'рава* *веч'їрн'а* (Чй, Сн, Сч, Лщ, Жр, Снх).

В інших говірках української мови лексема *ст'рава* функціонує з тотожним значенням: у бойківських – «їжа» (Онишкевич, II, с. 257), північно-підляських – «варена їжа» (Горбач, с. 482), східно-південних – «будь-яка їжа», «варена їжа», «святкова їжа» (Загнітко, с. 248).

Не менш активними в східнопоподільських говірках є лексеми *харч* та *хар'ч'ї*. Аналізовані лексеми в досліджуваних говірках функціонують зі значенням «їжа (загальна назва)», «продукт харчування», а в говірках південно-східної частини східнопоподільських говірок найчастіше мають значення «їжа, корм для тварин» (Глм, Плс). Походження лексем *харч*, *хар'ч'ї* пов'язують з арабським *harg* – «расход, издержки» (Фасмер, IV, с. 225). У говірках української мови, а також у сучасній літературній мові, лексеми *харч*, *хар'ч'ї* функціонують на позначення того, що споживають, їдять і п'ють; їстівних припасів їди (СУМ, XI, с. 28). Ці назви активні й в інших слов'янських мовах: у білоруській – «продукти, їстівне», «корм для тварин» (Вешторт, с. 410), російській – «їжа» із приміткою «просторіччя» (Ожегов, с. 747). Активне засвоєння лексем *харч*, *харчі* слов'янськими мовами, функціонування в українській мові, дає підстави говорити про

наявність дериваційного гнізда: харч → харчі → харчувати → харчування.

Назви прийомів їжі в східнопоподільських говірках не відрізняються від інших говірок української мови й не мають особливих відмінностей від літературної мови.

Однослівні номінації *с'н'їданок*, *об'їт*, *веч'їр'а*, *зварене* в східнопоподільських говірках функціонують із двома значеннями: «їжа, те що їдять (загальна назва)», «час споживання їжі».

Сему «споживання їжі вранці» у східнопоподільських говірках передають лексеми *с'н'їданок* (Рз, Лщ, Бт, Хр, Сч, Сн, Уг, Йс, Чй, Жр, Снх, Юр, Рс, Тп, Тр, Кбр, Крт, Глм), *с'н'їдати* (Рз, Ск, СХ, Тр, Тп, Рс, Бт, Гр, Зр, Пн, Юр, Плн, Крс, РБ, Гнн), *с'н'їдан'а* (Бт, Гр, Зр, Пн, Юр, Плн), рідше – *заўтрак* (Жр, Снх, Ск), *заўтр'їк* (Уг, Бт).

Походження лексеми *снідати* етимологи виводять із псл. *snědati*, *sněsti* «з'їсти», утворені із префікса *sn-* / *z-* і дієслова *jěsti*, *jědati* – «їсти» (ЕСУМ, V, с. 335). У словнику за редакцією Б. Грінченка на позначення часу приймання їжі вранці подано лексему *снідання*, а також *сніданенько*, *сніданнячко* (ум. оть *снідання*) – «завтрак», *сніданок* – «завтрак», *снідати* – «завтракати» (Грінченко, IV, с. 161–162).

Лексеми з тотожним значенням функціонують в інших говірках української мови: у східно-південних – *сн'їданок*, *с'н'їдан'а*, *с'н'їдат'*, *заўтр'їк*, *заўтрак* (Загнітко, с. 36), буковинських – *сн'їданок* (Борис, с. 313; Гоці, к. 1), східно-південних – *сн'їданок*, *с'н'їдан'а* (Турчин, с. 18), бойківських – *с'н'їданок* (Гоца, к. 1), карпатських – *с'н'їданок*, *с'н'їдан'а* (Гоца, с. 23), гуцульських – *сн'їдан'е*; *снідан'ї* (Негрїч, с. 160), східно-слобожанських – *сн'їданок*, *с'н'їдан'а* (Волошинова, с. 44), надсянсько-наддністрянських – *с'н'їданок*, *с'н'їдан'а*, *с'н'їдан'е* (Різник, с. 54).

Зрідка зафіксовано аналітичне найменування *сн'їданок поми'нал'ний* – «сніданок, який несуть покійнику на кладовище на другий день» – традиція збережена в окремих говірках обстеженого регіону (Хомутинці, Калинівського р-ну Вінницької обл.).

Сему «споживання їжі в обід» у східнопоподільських говірках реалізують лексеми *об'їд* (Глм, Плн, Зл, Окс, Хр, Пн, Трг, Снх, Ск, СХ), *об'їд'їм* (Шм, Йс, Мч, Лк, Кнл), *об'їт* (Шм, Мч, Лк, Кбр, Клд), *об'їд'їм* (Кнл): *об'їд'їм* *ї час дн'а* // *її'мо* *супчик* *чи боршч* / *ї кашку* *їа'кус'* // *об'їд'їм* *ї час* // *боршч* / *каша* / *мака'рон* (Шм).

Лексема *обід* праслов'янського походження: псл. *obědъ* утворена за допомогою префікса (при-

йменника) *ob-* від дієслівної форми *ěd-* – «їсти» (ЕСУМ, IV, с. 133–134). У загальнонародній мові лексема *обід* має такі значення: «споживання їжі серед дня, між сніданням і вечерею»; «їжа, призначена для споживання вдень»; «середина дня, коли звичайно обідають; обідня пора» (розм., заст.) (СУМ, V, с. 503; Грінченко, III, с. 10).

Також *обід* у східноpodільських говірках функціонує на позначення ритуальної обрядодії – поминок. На позначення поминального обіду в обстеженому регіоні виявлено атрибутивні словосполучення *об'їд^м поминал'ний*, *об'їд^м св'ятковий* – «страви, приготовлені в день поминок за померлим»: *поми^лнал'н'і о'б'їди / це т'ребашоб^н ї дв'їнац'ят'ча'соу'з:у'вайут'л'у'деї / і ўс'ї помин'найт' // 'мол'ац'а'богу / помин'найт' // помол'лилис'а'іпо'томій'д'ат' // го'туйт'хо'лод'н'і за'куски / це 'разнообразне ў 'с'аке // а по'том обоўйаз'ково борич / 'каша до п'їд'л'їви / кат'л'ети / го'луб'ц'ї / ну і ўсе / хто шо 'майе // а п'їс'л'а ўже с'таўл'ат со'лод'м'киї с'т'їл // кла'дут 'коржики / цу'керки / і к'їс'їл' / обоўйаз'ково // к'їс'їл' 'йаг'їдний / сли'вово 'йаг'їдний // там шче добаўл'айут клуб'н'їки / шоб' був ў'кусни'єн'киї // ну і розда'їут кан'ф'ети і п'ран'їки // ну і ўс'о / 'видали ки'с'їл' / помол'лилис' 'богу і роз'їш'лис' // (Конела, Жашківського р-ну Черкаської обл.)*

Лексема *обід* функціонує в говірках української мови та засвідчена в лінгвістичних працях як полісемантична: у лемківських – «другий сніданок, повне приймання їжі у першій половині дня» (Турчин, с. 203), бойківських – «обід» (Онишкевич, II, с. 6), західнополіських – «споживання їжі серед дня», «поминки по померлому» (Аркушин, II, с. 4).

Лексеми *'полуден'ок* (Лк, Глм, Окс, Клб), *по'луден'н'* (Кнл, Кбр, Крт, Плн, Жр), *'полудник* (Мч, Їс, Зл) у східноpodільських говірках передають сему «споживання їжі після обіду перед вечерею». Походження назв пов'язуємо від *полудне*, *полуденок* – складні утворення від слів *половина і день*.

У словнику за редакцією Б. Грінченка зареєстровано лексеми з таким значенням: *полуденок*, *полудень* – «полдник», *полуднання* – «полдничаніє», *полуднати*, *полуднувати*, *полуднювати* – «полдничать» (Грінченко, III, с. 288–289). Лексема *полуденок* є літературною нормою і позначає приймання їжі опівдні, а також у проміжок часу між обідом і вечерею (СУМ, VII, с. 100).

Із тотожним значенням лексема *полудень* функціонує в більшості говірок української мови: у бойківських – «обід» (Онишкевич, II, с. 108),

гуцульських – «обід, споживання їжі серед дня і сама їжа, спожита в цю пору» (Гоца, к. 2), наддністрянських – «обід», «другий обід (заввичай у жнива на полі)» (Шило, с. 213).

Сему «споживання їжі між обідом і вечерею» у східноpodільських говірках передає лексема *п'їдвеч'їрок* (Сч, Кбр, Крс, Дб) та її фонетичний варіант *п'їд^мвеч'їрок* (Лщ, Рз, Жр, Снх, Хр, Бт, Гр, СХ, Ск, Нс, Плс, Об, Клд, Гнн). Лексема *підвечірок* утворена префіксально-суфіксальним способом від *вечеря*. У словнику за редакцією Б. Грінченка лексему *підвечірок* зареєстровано зі значенням «закуска предь ужиномъ» (Грінченко, III, с. 161). У СУМ її подано зі значенням «споживання їжі між обідом і вечерею» та «страва, приготовлена для споживання між обідом і вечерею» (СУМ, VI, с. 404).

Лексема *підвеч'їрок* та її фонетичні варіанти *п'їд^мвеч'їрок*, *подвеч'їрок* із подібним значенням функціонують в інших говірках української мови: надсянсько-наддністрянського суміжжя (Різник, с. 56), у буковинських (Гоца, к. 4; Борис, с. 298), бойківських (Онишкевич, II, с. 66; Гоца, к. 4), гуцульських (Гоца, к. 4), східнополіських (Турчин, с. 22).

На позначення вечірнього споживання їжі в східноpodільських говірках виявлено лексему *веч'їра* (Рз, Плн, Клб, Жр, Трг, Юр, Уг, Чй, Зр, Рз, Рс, Тп, Лщ, Бт, Гр, Клд), а також інфінітиви *веч'їрати* – *веч'їрат'*. Виявлені інфінітиви *веч'їрати та веч'їрат'* із формальними показниками *-т, -т'*, як стверджує С. Бевзенко, функціонують у багатьох південно-східних говірках у паралельному вжитку [1, с. 126]. Походження лексеми «вечеря» виводять від псл. *večerь* < **veker-* (ЕСУМ, I, с. 366–367). У сучасній українській мові лексема *веч'їра* – «споживання їжі ввечері», «страва, приготовлена для споживання ввечері» (СУМ, I, с. 344).

Лексема *веч'їра* має в східноpodільських говірках ще й ритуальне значення – «страва, яка готується на поминки», «їжа, яку вживають у день похорону»: *веч'їра помин'нал'на* (Клн).

Лексема *веч'їра* функціонує з таким же значенням, що й у східноpodільських говірках – «споживання їжі ввечері», у більшості говірок української мови: надсянсько-наддністрянського суміжжя (Різник, с. 56), у гуцульських (Горбач, с. 424), поліських (Вешторт, с. 90), східнополіських (Турчин, с. 19), західнополіських (Аркушин, I, 52), північнопідляських (Горбач, с. 457).

Висновки і пропозиції. Отже, назви на позначення їжі (загальні назви) у східноpodільських

говірок становлять систему назв із різним ступенем узагальнення. Більшість аналізованих номенів загальнослов'янського походження й функціонують у більшості говірок української мови та зафіксовані лексикографічними джерелами з ідентичним значенням. Лексеми *обід* і *ве^лчер'а* мають полісемантичне значення як у східноpodільських, так і в інших говірках української мови, можуть

позначати ритуальні обрядодії, пов'язані з поминанням покійного. В аналізованих говірках зазначено паралельне функціонування лексем *ей'да / харч*, *'їїжа / 'п'ишча*, *'їїжа / корм*. Вивчення лексики на позначення їжі створює передумови для подальшого її дослідження в майбутньому, саме це дасть змогу вистудіювати процеси номінації в ареалі.

Список обстежених населених пунктів:

Шм. – Шамраївка; Йс. – Йосипівка; Мч. – Мечиславка; Лк. – Лукашівка; Хм. – Хомутиці; Тп. – Тополівка; Жр. – Журавка; Уг. – Угловата; Чй. – Чайківка; Пп. – Попудня; Нд. – Надлак; Окс. – Оксанино; Дб. – Добра; Гнн. – Ганнівка; Лщ. – Ліщинівка; Рз. – Розсішки; Хр. – Христинівка; Сч. – Сичівка; Сн. – Синиця; СХ. – Скалівські Хутори; Кнл. – Конела; Снх. – Синюха; Трг. – Торговиця; Нд. – Надлак; Ск. – Скаліва; Ів. – Іванівка.

Список ілюстративного матеріалу:

- Аркушин** – Аркушин Г. Словник західнополіських говірок: у 2 т. / Луцьк : Вежа, 2000. Т. 1–2.
- Борис** – Борис Л. Динаміка тематичної групи лексики їжі та напоїв у буковинських говірках : дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01 «Українська мова» ; Чернівецький нац. ун-т. Чернівці, 2015. 330 с.
- Волошинова** – Волошинова М. Динаміка традиційної предметної лексики в українських східнослобожанських говірках : дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01 «Українська мова» ; Луганський нац. ун-т. Луганськ, 2014. 301 с.
- Грінченко** – Грінченко Б. Словарь української мови: у 4 т. Київ, 1907–1909. Т. 1–4.
- ЕСУМ** – Етимологічний словник української мови: у 7 т. / ред. кол. О. Мельничук (гол. ред.) та ін. Київ : Наукова думка, 1982.
- Загнітко** – Загнітко Н. Назви їжі, напоїв у східностепових говірках Донеччини : дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01 «Українська мова». Донецький нац. ун-т. Донецьк, 2011. 453 с.
- Закревська** – Гуцульські говірки : короткий словник / відп. ред. Я. Закревська. Львів, 1997. 232 с.
- СУМ** – Словник української мови: в 11 т. / І. Білодід (гол. ред.) та ін. Київ : Наукова думка, 1970.
- Омельченко** – Омельченко З. Матеріали до словника східностепових українських говірок. Донецьк : ДонНУ, 2006. 114 с.
- Онишкевич** – Онишкевич М. Словник бойківських говірок: у 2 ч. Київ : Наукова думка, 1984. Ч. 1–2.
- Піпаш** – Піпаш Ю., Галас Б. Матеріали до словника гуцульських говірок (Косівська Поляна і Росішка Рахівського району Закарпатської області). Ужгород, 2005. 266 с.
- Різник** – Різник В. Назви їжі та кухонного начиння в говірках надсянсько-наддністрянського суміжжя : дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01 «Українська мова» ; Львівський нац. ун-т. Львів, 2016. 370 с.
- Шило** – Шило Г. Наддністрянський регіональний словник. Львів : Ін-т українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 2008. 288 с.
- Вешторт** – Вешторт Г. Названия пицы в говорах Полесья. *Лексика Полесья : материалы для полесского диалектного словаря* / отв. ред. Н. Толстой. Москва : Наука, 1968. С. 366–415.
- Горбач** – Горбач О. Словник північно-підляської говірки села Добровода близько Гайнівки (Польща). *Діалектологічні студії 3 : збірник пам'яті Ярослави Закревської* / відп. ред. П. Гриценко, Н. Хобзей. Львів : Ін-т українознавства ім. І. Крип'якевича НАНУ, 2003. С. 454–488.
- Сабадош** – Сабадош І. Словник закарпатської говірки села Сокирниця Хустського району. Ужгород : Ліра, 2008. 480 с.
- Турчин** – Турчин Є. Словник села Тилич на Лемківщині. Київ : Укр. академія друкарства, 2011. 384 с.
- Фасмер** – Фасмер М. Этимологический словарь русского языка: в 4 т. / ред. и послесл. Б. Ларина. Пер. с нем. и доп. О. Трубачева Москва : Прогресс, 1964–1973.
- Чабаненко** – Чабаненко В. Словник говірок Нижньої Наддніпряниці: у 4 т. Запоріжжя, 1992.
- Ожегов** – Ожегов С. Толковый словарь русского языка / под ред. Л. Скворцова. 28 изд. перераб. Москва : Мир и образование, 2014. 1376 с.

Список літератури:

1. Бевзенко С. Українська діалектологія. Київ : Вища школа, 1980. 216 с.
2. Гоца Е. Назви їжі і кухонного начиння в український карпатських говорах : дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01. Київ, 2001. 466 с.
3. Иванов В. Жизнь и творчество крестьян Харьковской губернии. Очерки по этнографии края. Харьков, 1898. Т. 1. 1012 с.
4. Історія української мови. Лексика і фразеологія / ред. кол.: В. Русанівський (гол.) та ін. Київ : Наукова думка, 1983. 743 с.
5. Корзюнок М. Матеріали до словника західноволинських говірок. *Українська діалектна лексика*. Київ : Наукова думка, 1987. С. 62–268.
6. Потебня А. О мифическом значении некоторых обрядов и поверий. *Слово и миф* / А. Потебня. Москва : Правда, 1989. С. 379–443.
7. Яценко С. Назви продуктів харчування, страв і напоїв в українській мові XIV – XVII ст. : автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01. Київ, 2009. 22 с.

ОБЩЕЕ НАЗВАНИЕ ЕДЫ В ВОСТОЧНОПОДОЛЬСКИХ ГОВОРАХ

В статье рассмотрены способы общих названий пищи в восточноподольских говорах. Выяснена этимология исследуемых номенов, прослежена лингвогеография распространения. Проведены лексические параллели с манифестантами других диалектных континуумов. Отмечено, что репрезентанты этой лексико-семантической группы по структуре являются однословными и аналитическими наименованиями. Выявлены основные мотивационные признаки и способы создания. Определяющими дифференциальными признаками в лексико-семантической группе для обозначения общих названий пищи является «состояние приготовления пищи», «способ приготовления», «вкусовые свойства».

Ключевые слова: лексико-семантическая группа, названия еды, восточноподольские говоры, номинация, мотивационные признаки.

GENERAL TITLES OF FOOD IN THE EASTERN PODILLYA DIALECTS

In the article the ways of the general names of food in the Eastern Podillya dialects are considered. In the scientific research the etymology of the analyzed nomens is studied, the lingvogeography of their distribution is spread. Lexical parallels have been conducted with demonstration of other dialect continents. It is noted that the representatives of this lexical-semantic group in the structure are single-word and analytic names. The main motivational signs and ways of creation are revealed. The defining differential features in the lexical-semantic group on the designation of the common names of food are “the state of cooking”, “the method of preparation”, “taste properties”.

Key words: lexico-semantic group, names of food, oriental dialects, nomination, motivational attributes.